

**Ustawowy obowiązek przyznawania przez
uczelnie państwowe stypendium
doktoranckiego jako słuszny kierunek
Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w zapewnieniu bezpieczeństwa finansowego
doktorantom**

1. Wprowadzenie

Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie problemu, jaki spotkał doktorantów jednej z mazowieckich, publicznych uczelni wyższych, a także próbę polemiki ze stanowiskiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, który orzekł w sprawie nieprzyznania stypendium doktoranckiego doktorantom z ww. uczelni.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wprowadzając nową ustawę o szkolnictwie wyższym (tzw. Ustawa 2.0) uregulowało niejasności związane z przyznawaniem studentom studiów stacjonarnych stypendiów doktoranckich. Ustawa przejściowa, obowiązująca do momentu wejścia w życie nowej ustawy, tj. Zmiana ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r. poz. 1311),

według Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie nie traktowała jednoznacznie o obowiązku przyznawania przez publiczne uczelnie wyższe stypendiów doktoranckich dla doktorantów studiujących na studiach stacjonarnych¹. Problem ten spowodował nieprzyznanie w okresie przejściowym, tj. między obowiązywaniem dwóch ustaw o szkolnictwie wyższym, przez uczelnię publiczną stypendiów doktoranckich dla doktorantów. Konsekwencją błędnej interpretacji obowiązujących wówczas przepisów prawa było obniżenie poziomu poczucia bezpieczeństwa doktorantów studiujących na tejże uczelni. Doktorantom, o których mowa, nie zostały przyznane stypendia doktoranckie – *de facto* stanowiły one połowę kwoty, która mogła zostać przyznana doktorantom w ramach stypendiów – przez fakt nieustanowienia funduszu na ten cel przez władze uczelni. Na szczęście, brzmienie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym nie pozostawia uczelniom jakiegokolwiek możliwości błędnej interpretacji przepisów dotyczących stypendium doktoranckiego, ponieważ traktuje wprost o obowiązku jego przyznawania.

¹ Zob. Ustawa z dnia 23 czerwca 2016 r. w sprawie zmiany ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r. poz. 1311), art. 18.

2. Błędna interpretacja przepisów prawa powodem obniżenia bezpieczeństwa finansowego doktorantów- na przykładzie jednej z mazowieckich uczelni wyższych

Od początku funkcjonowania studiów doktoranckich nie przyznawano stypendium doktoranckiego na jednej z mazowieckich uczelni wyższych. Przede wszystkim- nie utworzono w tym celu funduszu. Niemożność przesunięcia środków z innych funduszy doprowadziło do omawianej sytuacji. Spowodowało to konieczność podjęcia przez doktorantów dodatkowej pracy, ponieważ środki pochodzące ze stypendiów pomocy materialnej rektora oraz stypendiów projakościowych nie wystarczały na utrzymanie się przez doktorantów oraz na pokrycie wszystkich kosztów związanych z rzetelnym wypełnianiem obowiązków doktoranta (tylko niektóre koszty, przykładowo, związane z uczestnictwem w konferencjach naukowych oraz publikacją, pokrywane były z funduszy dysponowanych przez uczelnię). Taki stan rzeczy spowodował złożenie skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie przez jednego z doktorantów na decyzję rektora odmawiającą przyznanie stypendium doktoranckiego.

Od początku funkcjonowania studiów doktoranckich na wspomnianej uczelni nie było przyznawane stypendium doktoranckie, pomimo że inne państwowe uczelnie wyższe

o randze uniwersytetów już od wielu lat przyznawały stypendia doktoranckie. Z kolei stypendia projakościowe były przyznawane rokrocznie na omawianej uczelni. Uczelnia odmówiła przyznania stypendiów doktoranckich z powodu tego, iż w latach ubiegłych nie przyznawała takich stypendiów.

Zgodnie z tezą zawartą w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 22 stycznia 2019 r. (II SA/Wa 727/18), przepis art. 18 ust. 2 Ustawy z dnia 23 czerwca 2016 r. w sprawie zmiany ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r. poz. 1311) mógłby znaleźć zastosowanie wówczas, gdy na uczelni przyznane zostałyby stypendia doktoranckie w roku akademickim 2015/2016².

Zdaniem WSA w Warszawie „taka zaś sytuacja nie miała miejsca w niniejszej sprawie. Do tej pory w uczelni nie były bowiem przyznawane stypendia doktoranckie”.

W tym miejscu, w nawiązaniu do zarzutów przedmiotowej skargi, wyjaśnić należy, że wskazując na stypendium doktoranckie ustawodawca miał na myśli stypendium przyznawane na podstawie art. 200 ust. 1 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, a nie jak wskazuje skarżący - zwiększenie stypendium doktoranckiego z

² Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 22 stycznia 2019 r. (II SA/Wa 727/18) - Warunek zastosowania art. 18 ust. 2 ustawy zmieniającej, LEX nr 2653538.

dotacji projakościowej o którym mówi art. 200a ust. 1 ww. ustawy. Stypendia doktoranckie, o których mowa w art. 200 ust. 1 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, są finansowane w ramach środków, o których mowa w art. 98 ust. 1 tej Ustawy. Natomiast zwiększenie stypendiów doktoranckich z dotacji projakościowej, o którym mowa w art. 200a. ust. 1 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, jest finansowane w ramach dotacji podmiotowej na dofinansowanie zadań projakościowych, o której mowa w art. 94b ust. 1 pkt 5 ww. Ustawy, ponadto, jest to świadczenie o odmiennym charakterze. Zasady i tryb przyznawania zwiększonych stypendiów doktoranckich z dotacji projakościowej wprowadzone zostały odrębnym zarządzeniem Rektora nr (...) z (...) kwietnia 2015 r. w sprawie regulaminu zwiększenia stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej dla doktorantów studiów stacjonarnych uczelni.

Należy się zgodzić z organem, że uczelnia nie mogła przyznać doktorantom rozpoczynającym stacjonarne studia doktoranckie w roku akademickim 2017/2018 mniej stypendiów niż to wynika z wyżej wskazanych regulacji i nie mogła przesunąć przyznania stypendiów doktoranckich na starsze roczniki, gdyż nie zapewniłaby w ten sposób realizacji ustawowego obowiązku wynikającego z art. 18 ust. 1 Ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie

wyższym oraz niektórych innych ustaw z dnia 23 czerwca 2016 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 1311)”³.

Skarżący twierdził jednak, iż finansowanie poszczególnych stypendiów z innych funduszy nie jest podstawą do ich nieprzyznania. Fakt, iż uczelnia nie stworzyła wszakże funduszu, z którego przyznawane byłyby stypendia doktoranckie, nie uprawnia organu do nieprzyznawania stypendiów, jeśli wynika to z przepisów prawa.

Zdaniem WSA w Warszawie nie wynika to z przepisów prawa poddając pod analizę przepis art. 18 ust. 2 Ustawy z dnia 23 czerwca 2016 r. w sprawie zmiany ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw, mimo iż uczelnia przyznawała wcześniej stypendia projakościowe.

Zdaniem skarżącego, nie ma to związku z przepisem art. 200a Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2005 Nr 164 poz. 1365):

„1. Zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej, o której mowa w art. 94b ust.1 pkt 5, przysługuje doktorantom wyróżniającym się w realizowanej pracy naukowej i dydaktycznej. Tryb przyznawania zwiększonych stypendiów doktoranckich określa regulamin określony przez rektora po uzyskaniu opinii właściwego organu samorządu doktorantów, z

³ *Ibidem*.

uwzględnieniem zasady, że uprawnienie do otrzymywania tego stypendium przysługuje nie więcej niż 30% najlepszych doktorantów na poszczególnych latach studiów doktoranckich.

2. Doktorantowi znajdującemu się w grupie liczącej nie więcej niż 30% najlepszych doktorantów, któremu nie przyznano stypendium doktoranckiego, mogą zostać przyznane środki finansowe w wysokości kwoty zwiększenia stypendium, o którym mowa w ust.1. Kwota zwiększenia stypendium staje się stypendium doktoranckim⁴”.

Na uwagę zasługuje tutaj ustęp 2 przytoczonego przepisu, który traktuje wyraźnie o tym, iż w sytuacji, kiedy nie przyznawano stypendium doktoranckiego (a uczelnia nie przyznawała takiego stypendium), stypendium projakościowe staje się stypendium doktoranckim. Zatem można, a nawet powinno się twierdzić, że skoro uczelnia przyznawała stypendia projakościowe to tym samym przyznawała stypendia doktoranckie. W konsekwencji, uczelnia powinna przyznawać stypendia doktoranckie na podstawie art. 2001 ust. 2 Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym w związku z art. 18 ust. 2 Ustawy z dnia 23 czerwca 2016 r. w sprawie zmiany ustawy - Prawo

⁴ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2005 Nr 164 poz. 1365), art. 200a.

o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw. Jednak WSA w Warszawie wyrokiem z dnia 22 stycznia 2019 r. orzekł inaczej oddalając skargę na decyzję rektora w sprawie odmowy przyznania stypendium doktoranckiego.

W opinii skarżącego, ustawodawca stworzył i wprowadził art. 18 ust. 2 ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw z dnia 23 czerwca 2016 r., aby niejako zabezpieczyć doktorantów drugiego roku, jak również wyższych roczników przed całkowitym brakiem możliwości otrzymania tegoż stypendium. Taka interpretacja nie była zbieżna z interpretacją WSA w Warszawie i sąd ten nie zaaprobował argumentów skarżącego.

Celem artykułu nie jest podważanie stanowiska WSA w Warszawie, a jedynie próba polemiki, co w konsekwencji prowadzi do ukazania złożoności sytuacji. Dzięki temu przykładowi doskonale można ukazać konieczność zmiany ustawy, ponieważ poprzednie brzmienie aktów prawnych z zakresu szkolnictwa wyższego powodowały, zdaniem skarżącego, błędną interpretację.

Warto jest sięgnąć do treści przywołanego wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 22 stycznia 2019 r. – II SA/Wa 727/18 (LEX nr 2653538) oraz innych wyroków związanych z szkolnictwem wyższym. Baza orzeczeń w sprawach z

zakresu szkolnictwa wyższego ukazuje problem z zakresem tegoż prawa. W przywołanym orzecznictwie można czasem znaleźć bardzo rozbieżne wyroki. Zgodnie z techniką tworzenia prawa, ustawy winny być konstruowane w taki sposób, aby nie powodowały nieścisłości interpretacyjne. Wątpliwości w interpretacji są jedną z głównych przyczyn zwiększonej rozbieżności wyroków sądowych, co prowadzić może z kolei do obniżenia zaufania obywateli do państwa (jak również do wymiaru sprawiedliwości, czy organów administracji publicznej takich jak uczelnie publiczne, które winny w sposób szczególny dbać o przestrzeganie tej konstytucyjnej zasady⁵).

3. Obecny kierunek Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w przyznawaniu stypendiów doktoranckich. Bezpieczeństwo finansowe doktorantów jako podstawa do realizacji potrzeb wyższego rzędu

Optymistycznie przedstawia się kierunek zmian, które zaproponowało ministerstwo, tj. postawienie na jakość a nie na ilość kształconych doktorantów. Do tej pory, w środowisku niektórych uczelni zauważyć można

⁵ Zob. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r., art. 2.; Zob. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, art. 8.

było kierunek odwrotny do zaproponowanego przez ministerstwo. Obecny kierunek uwzględnia konieczność zmian, które są znaczne i bezpośrednio wpływają na zapewnienie poczucia bezpieczeństwa doktorantom. Co prawda, pomimo, że wymogi stawiane doktorantom albo potencjalnym kandydatom na doktorantów zostały zwiększone, wiążą się z nimi korzyści w postaci lepszego dofinansowania przez państwo. Z pewnością pozwala to bardziej zaangażować się w pracę na rzecz nauki poprzez lepsze wypełnianie obowiązków powierzonych doktorantom. Do tej pory normalną sytuacją było to, iż doktorant oprócz wypełniania swoich obowiązków musiał poświęcać czas na pracę zarobkową, gdyż stypendia, które otrzymywał (tj. stypendium z pomocy materialnej rektora oraz stypendium projakościowe) nie zawsze mogły wystarczyć na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

Poczucie bezpieczeństwa jest pierwotną i nieodzowną potrzebą każdego człowieka. Bezpieczeństwo zajmuje drugie miejsce (po potrzebach biologicznych) w hierarchii potrzeb podstawowych Abrahama Masłowa⁶. Taka hierarchiczność odnosi się do priorytetu konieczności zaspokojenia określonych potrzeb. Znaczy to tyle, że aby zaspokoić potrzeby wyższego rzędu, trzeba najpierw

⁶ Zob. A. Masłowa, *Motywacja i osobowość*, przeł. J. Radzicki, Warszawa 2006, s. 76-83.

zaspokoić potrzeby rzędu niższego. W myśl tej teorii-człowiek najpierw dąży do zaspokojenia potrzeb fizjologicznych, takich jak pożywienie, mieszkanie, odzież, prokreacja. Dopiero wtedy, gdy je zaspokoi interesuje się kolejnymi – w tym przypadku bezpieczeństwem, do którego zaliczyć możemy zabezpieczenie przed chorobą, bezrobociem, starczą niezdolnością do pracy. Kolejną potrzebą w piramidzie Abrahama Maslowa jest poczucie przynależności, do której należy potrzeba akceptacji, miłości, przyjaźni, przynależności do grupy. Następną z nich jest potrzeba uznania, w skład której wchodzi poczucie odniesienia sukcesu przez człowieka, szacunku, prestiżu, znaczenia dla kogoś czegoś więcej. Na samym wierzchołku piramidy potrzeb Abrahama Maslowa znajdują się potrzeby samorealizacji, do których należy zaliczyć potrzeby rozwijania: siebie, zdolności, talentów, zainteresowań, rozwoju duchowego oraz potrzeba potwierdzenia własnej wartości. Uogólniając, niezaspokojenie podstawowej potrzeby blokuje rozwój jednostki i ogranicza jego aktywność podejmowaną w celu zaspokojenia kolejnych. Zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa staje się zatem warunkiem społecznej integracji oraz współdziałania. Wszelki rozwój jest możliwy w sytuacji, kiedy te dwie podstawowe potrzeby człowieka zostaną zaspokojone⁷.

⁷ A. Rosłon, *Bezpieczeństwo państwa, narodu i obywatela w*

Przenosząc to na realia omawianego problemu doktorantów jednej z mazowieckich uczelni wyższych, można postawić tezę, iż zgodnie z piramidą potrzeb A. Masłowa doktorant może dopiero wtedy zainteresować się zaspokojeniem potrzeb wyższego rzędu (przykładem jest rozwój w sferze naukowej, rzetelne wykonywanie obowiązków wynikających z aktów normatywnych z obszaru szkolnictwa wyższego), kiedy potrzeby niższego rzędu, takie jak: zapewnienie posiłków, miejsca zamieszkania, podstawowych potrzeb związanych z codziennym funkcjonowaniem, zostaną zaspokojone. W sytuacji, kiedy doktorant nie jest w stanie utrzymać się ze środków przeznaczonych przez państwo, dochodzić może często do obniżenia poziomu zaangażowania tegoż doktoranta w dalszy rozwój nauki. Spowodowane może być to koniecznością podjęcia dodatkowej pracy w celu pokrycia kosztów związanych z codziennym życiem, jak również potrzebami związanymi z funkcjonowaniem w środowisku doktoranckim (udział w konferencjach naukowych, publikowanie, itd.), których uczelnie nie pokrywają w pełni. Wszystko to przekładać się może i z pewnością przekłada na ostateczny, coroczny wynik doktoranta.

Na szczęście, w chwili obecnej, po wejściu w życie najnowszej ustawy o szkolnictwie wyższym, nie ma już problemu błędnej interpretacji przepisów prawa. Obecne przepisy traktują wyraźnie o obowiązku przyznawania stypendiów doktoranckich doktorantom studiów stacjonarnych. Dzięki takiemu zabiegowi doktoranci mają możliwość skupienia się na rozwoju nauki. Zgodnie z przywołaną już teorią potrzeb A. Masłowa, mogą oni przejść na wyższy poziom spełniania potrzeb, wszak potrzeba bezpieczeństwa, stabilności (finansowej) pozostaje niezachwiana.

4. Zakończenie

Można mieć różne opinie o zmieniającym się prawie. Ostatnio, nader szeroko komentowane były zmiany ustawy o szkolnictwie wyższym nie tylko przez grono profesorów, ale również i doktorantów. Można uważać, iż zaproponowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zmiany są właściwe, można również stać na stanowisku, iż są one zbędne i wprowadzają niepotrzebne zamieszanie w funkcjonowaniu uczelni wyższych. Z pewnością nie jestem specjalistą w dziedzinie szkolnictwa wyższego, natomiast pomysł zapewnienia doktorantom stabilności finansowej poprzez wyznaczenie im konkretnej kwoty pieniężnej uważam za bardzo trafny. Należy mieć na uwadze, iż doktoranci bardzo często muszą

podejmować pracę dodatkową, aby móc utrzymać się w większych miastach, czy ewentualnie pokryć koszty związane z dojazdami na uczelnię, a z pewnością pokryć koszty związane z publikowaniem artykułów czy uczestnictwem w konferencjach naukowych, i inne. Wszak opłaty związane z działalnością naukową nie zawsze są pokrywane przez uczelnie, a jeśli tak, niekoniecznie wystarczają na pokrycie kosztów w całości. Zatem zmiana sposobu finansowania doktorantom czasu nauki na studiach jest z pewnością krokiem we właściwym kierunku. Pozwoliła ona doktorantom poczuć stabilność finansową, a co za tym idzie- stworzyła im warunki do dalszego rozwoju naukowego.

Bibliografia:

Jarnicki D., Sówka K. (red.), Siedlce 2018,

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r., art. 2,

Masłow A., *Motywacja i osobowość*, przeł. J. Radzicki, Warszawa 2006

Rosłon A., *Bezpieczeństwo państwa, narodu i obywatela w Konstytucji RP – zarys problematyki*, [w:] *Istota i perspektywy bezpieczeństwa w drugiej dekadzie XXI wieku*,

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, art. 8,

Ustawa z dnia 23 czerwca 2016 r. w sprawie zmiany ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r. poz. 1311),

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2005 Nr 164 poz. 1365), Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 22 stycznia 2019 r. (II SA/Wa 727/18) - Warunek zastosowania art. 18 ust. 2 ustawy zmieniającej, LEX nr 2653538.